

АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС

Т. ЗІНЧУК,

*доцент, кандидат економічних наук
(Житомир)*

Важливою стратегічною метою розвитку аграрного сектора України є розширення меж ринку збуту сільськогосподарської продукції. Шляхи її досягнення пов'язані з активізацією участі нашої держави у світових інтеграційних процесах. Враховуючи значну роль ЄС у світовому господарстві, більшість країн світу прагне співпраці з ним. Поступовий вступ України до ЄС та інтеграція її аграрної політики в загальноєвропейську сільськогосподарську політику не тільки створюють нові можливості, але й породжують відчутні труднощі. Процес гальмується тим, що існують істотні ключові розбіжності у проведенні структурних аграрних перетворень та їх адаптації до нових вимог у рамках країн - учасниць ЄС. Зупинимось на деяких з них.

1 .Оцінка експортного потенціалу і сучасної аграрної політики України

Загальновідомо, що Україна має потужний експортний потенціал. Її землі характеризуються високою природною родючістю: на них без втручання хімізації можливо вирощувати 50 ц з га зерна. В Україні зосереджено понад 40 млн. га сільськогосподарських угідь. Визначенням потенціальних можливостей нашої держави щодо експортної діяльності аграрного сектора її економіки виступає той факт, що, за оцінками експертів колишнього СРСР, Україна історично виробляла 12 % світового виробництва цукру. За даними ООН, у 1992 р. вона посідала 2-е (після Франції) місце з виробництва цукрових буряків, 4-е (після Росії, Китаю і Польщі) - відповідно, картоплі, 5-е (після Росії, Німеччини, Канади і Франції) - ячменю і жита, 6-е - вівса і молока, 7-е - пшениці.

Географія експорту Україною сільськогосподарської продукції та продовольства дедалі більше поширюється на країни Євросоюзу, серед яких значна частка припадає на Німеччину, Великобританію, Францію та ін. Угодою про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною, ратифікованою Європарламентом 30 листопада 1995 р., передбачено сприяння торгівлі, інвестиціям і гармонійним економічним відносинам, і в тому числі - в аграрній сфері.

Тим часом економічні можливості аграрного сектора України використовуються не повністю, а проведені до грудня 1999 р. економічні реформи не забезпечили конкурентоспроможності та ефективності використання експортного потенціалу галузі сільського господарства. Як показує досвід соціально-економічних перетворень у країнах Східної Європи, кожна з них має власні проблеми в АПК, викликані наслідками перехідного періоду. Проте з середини 90-х років тут спостерігаються стійка тенденція до оздоровлення аграрної сфери та інтеграційний рух до країн ЄС. Така ситуація істотно контрастує з ситуацією в Україні, де

виробництво сільськогосподарської продукції постійно знижується з моменту здобуття нею незалежності: у 1999 р. валовий збір зерна впав тут майже до рівня історичної давнини - до 26 млн. т, цукрових буряків - відповідно, до 16,5 млн. т і картоплі - до 15,8 млн. т¹, тоді як 86 % сільськогосподарських підприємств закінчили цей рік із збитками, сума яких сягає 2,4 млрд. грн.²

У 1999 р. зростання обсягів виробництва не зафіксовано по жодній сільськогосподарській культурі, а по деяких з них (цукрових буряках, картоплі та кукурудзі) навіть відзначається істотне скорочення відповідного показника порівняно з 1998 р. При цьому виробництво валової сільськогосподарської продукції в розрахунку на 1 жителя України скоротилося до 511 грн. (проти 945 грн. - у 1990 р.).

Впродовж 1990-1998 рр. виробництво основних видів продукції рослинництва і тваринництва у розрахунку на душу населення зазнало великого скорочення: зернових - на 46,5 %, цукрових буряків - на 63,8 %, м'яса (забійною вагою) - на 59,6 %, молока - на 42,1 %, яєць - на 47,4 %, насіння соняшнику - на 9 % і картоплі - на 5%³.

Погіршення рівня та якості харчування стало однією з причин зменшення чисельності населення України, яке тільки в 1999 р. скоротилося на 400 тис. чол. і становило на початок 2000 р. 49,71 млн. чол.

Нинішнє становище, в якому перебувають сільське господарство і переробні галузі АПК України, визначено як кризове. Глибока фінансово-економічна і соціальна криза супроводжується різким спадом сільськогосподарського виробництва та зниженням рівня споживання продовольства у розрахунку на душу населення до недопустимого рівня.

Ці тенденції набули стабільного характеру та висвітили основні причини, які викликали кризовий стан аграрного сектора української економіки:

- вичерпання нормативно-правової бази розвитку АПК, запровадженої у середині 90-х років;
- до останнього часу повільні темпи реформування майнових і земельних відносин на селі та формування ефективних структур господарювання;
- нежиттєздатність колективної форми власності в сучасних умовах, хронічна збитковість і повна збанкрутують господарств суспільного сектора;
- надмірний податковий і кредитний тиск на сільськогосподарських товаровиробників;
- відсутність ринку землі та права товаровиробника розпоряджатися нею за своїм бажанням;
- недооцінка владними структурами світового досвіду щодо необхідності розпочинати перебудову з сільського господарства як пріоритетного та найважливішого сектора економіки України;
- непривабливість інвестиційного клімату, зумовлена макроекономічною нестабільністю, "непрозорим" режимом міжнародної торгівлі та недосконалістю податкового законодавства;
- відсутність ефективних структур господарювання.

За час незалежності України нагромаджено великий аналітичний матеріал про причини кризи в аграрному секторі та шляхи виходу з неї. Безперечно, процес змін полягає, насамперед, у поетапному здійсненні стратегічно зорієнтованої державної аграрної політики. Від ефективності її проведення залежать дієвість експортного

¹ Див.: "Аграрний тиждень: центр і регіони", 13-й випуск, 20-26 грудня 1999 р., с.4.

² Див.: "Аграрний тиждень: центр і регіони", 12-й випуск, 13-19 грудня 1999 р., с.6.

³ Див.: Продовольче забезпечення та продовольча безпека України. "Проект аграрної політики в Україні" № 5, 1999, с 7.

потенціалу, тривалість процесу інтегрування в загальноєвропейську сільськогосподарську політику, створення нових ринкових умов для вітчизняного товаровиробника, конкурентоспроможність продовольчого сектора України.

З прийняттям Указу Президента "Про невідкладні заходи щодо реформування аграрного сектора економіки" (3 грудня 1999 р.) створюються якісно нові умови для формування сільськогосподарського виробництва на засадах приватної власності. Саме відсутність врегульованої приватної власності на землю та інше нерухоме майно унеможливила інвестування в сільське господарство, а також утруднювала реалізацію курсу на інтегрування аграрної політики України у світові структури.

При реформуванні сільськогосподарських підприємств колективного типу Указом передбачається запровадження різних організаційно-правових форм господарювання на засадах приватної власності на землю і майно. З огляду на досвід господарювання в розвинутих країнах світу, необхідною є всебічна державна підтримка фермерських господарств і виробничих сільськогосподарських кооперативів.

Наступним Указом Президента - "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку" (6 червня 2000 р.) – визначаються чотири основних завдання з формування аграрного ринку. Вони стосуються власне організаційних заходів, тобто створення або вдосконалення діяльності інститутів аграрного ринку (сільських ринків, мережі торговельних точок, торгових домів, товарних бірж, аукціонів, фірмових магазинів, обслуговуючих кооперативів); забезпечення товаропотоків саме через ці мережі; закупівлі сільськогосподарської продукції до державного резерву також виключно через аукціони, біржові торги і виключно за гроші, при різкому обмеженні бартеру та натуроплати; напрацювання актуальних нормативно-правових актів, які сприятимуть швидкому формуванню інфраструктури аграрного ринку.

З огляду на це, можна виділити основні переваги аграрної реформи, що створюють сприятливе макросередовище і відкривають перспективи для поступової інтеграції аграрного сектора України до ЄС:

—демонополізація галузі сільського господарства, орієнтація її розвитку не тільки на внутрішній, але й на зовнішній ринки;

- поступове формування вільного ринку землі, розвиток земельно-орендних відносин;

- формування цивілізованої інфраструктури аграрного ринку (включаючи товарні біржі, оптові ринки, агроторгові дома, ярмарки, заготівельні кооперативи, підприємства фірмової торгівлі, аукціони тощо);

- надання товаровиробникам самостійності та свободи у виборі форм власності та господарювання, виробництва і реалізації продукції, а також у розподілі одержаних доходів і визначенні справедливої винагороди за свою працю;

- доступ до кредиту та інвестицій у нові технології;

—ефективна гнучка державна підтримка сільського господарства.

Як показує досвід країн - членів ЄС, напрями державної підтримки зводяться до значної фінансової допомоги, збереження навколишнього природного середовища, соціальної допомоги й надання гарантій, забезпечення науковим і кадровим потенціалами, проведення справедливої кредитно-фінансової, податкової та інвестиційної політики, визначення доцільності протекціоністських заходів тощо.

Здійснення таких заходів не виключає на найближчий час практику прямої державної підтримки сільськогосподарських формувань у вигляді дотацій при реалізації ними окремих видів сільськогосподарської продукції. Досвід роботи навіть високоінтенсивних підприємств говорить про необхідність державної підтримки тварин

ницької галузі. Так, у країнах ЄС розмір субсидій на виробництво молока становить 55%, яловичини - 44% і свинини - 17%. Безумовно, обсяги прямої державної підтримки повинні скорочуватися, перетворюючись на ефективну кредитну політику для галузей АПК, яка теж є поступальною лінією аграрної політики країн Євросоюзу.

Таким чином, політика аграрної реформи безповоротно змінює не тільки існуючу систему господарювання, але й психологію товаровиробника, спрямовуючи її на усвідомлене розуміння глобалізації перетворень у сільському господарстві. Перед цією галуззю стоїть багато проблем, розв'язання яких необхідне для того, щоб зрівнятися з європейськими країнами і дістати можливість для інтегрування в рамках ЄС. Це також зумовлене тим, що АПК має тип економіки, відкритий для зовнішнього світу: рівень її відкритості становить понад 70%.

2. Аграрна політика ЄС

Аграрна політика є одним з найсуперечливіших аспектів західноєвропейської інтеграції. Довгий час сільське господарство європейських країн залишалося сектором, де важко було досягти інтеграції. Це зумовлювалося тим, що в окремих країнах ЄС аграрна політика відрізнялася за методами і мірою підтримки з боку держави.

З набуттям чинності 1 січня 1958 р. Римського договору сільське господарство приєднувалося до Спільного ринку, де кількісні обмеження та митні збори, що діяли між країнами ЄС, скасовувалися, і вводився єдиний зовнішньоторговельний тариф. У Римському договорі передбачалося здійснення єдиної аграрної політики (ЄАП). З огляду на це, в даному документі можна виділити три основних моменти, що дали поштовх для подальшого проведення довготривалої, стабільної аграрної стратегії ЄС, яка не підлягає сумніву:

- по-перше, формулювання мети ЄАП (і в тому числі - досягнення балансу інтересів між виробниками і споживачами);
- по-друге, організація спільних ринків;
- по-третє, визначення процедури прийняття Радою Міністрів правил, директив та інших рішень, які стосуються ЄАП (на основі відповідних пропозицій комісії ЄС і після консультації у Європарламенті).

Методи організації першого спільного ринку зерна (1962 р.) було прийнято як модель при організації ринків інших товарів, пов'язаних з виробництвом зерна, а також ринків свинини, м'яса птиці та яєць. Спільні ринки інших товарів створювалися в наступні декілька років. ЄАП фактично було повністю впроваджено на початку 1967 р.

Шляхом такої політики сільське господарство країн - учасниць ЄС підтримується за рахунок дієвості двох механізмів:

- 1) втручання у ринковий процес (ринкових інтервенцій);
- 2) структурної підтримки.

Втручання аграрної політики ЄС у ринковий процес ґрунтується на таких ключових елементах ціноутворення і відповідної цінової підтримки:

- Рада Міністрів ЄС, до складу якої входять 15 міністрів сільського господарства країн ЄС, щороку встановлює контрольні ціни на окремі види сільськогосподарської продукції, що являють собою верхню межу для внутрішніх цін ЄС і є значно вищими від цін світового ринку. Щоб не допустити зниження контрольних цін внаслідок проходження на ринок дешевого імпорту, на всю імпортовану продукцію накладається імпортне мито (різниця між контрольними цінами і цінами світового ринку). Величина імпортного мита не є сталою, а змінюється із змінами цін світового ринку. Контрольні ж ціни залишаються постійними. Імпортне мито гарантує конкурентоспроможність імпорту на внутрішньому ринку ЄС тільки тоді, коли ціни внутрішнього ринку будуть

вищими від контрольних або дорівнюватимуть їм. Імпордне мито виступає інструментом для захисту гарантії внутрішньої ціни від деформування торговельними потоками. Цінові гарантії - це серцевина єдиної аграрної політики ЄС. Коли вони діють, то потрібним є діяння адміністративного механізму, щоб розрахувати і ввести імпортний тариф, який би встановив різницю між вищою ціною гарантією та нижчою світовою ціною. Цей механізм має стати дуже гнучким, щоб податки на імпорт були швидко перераховані й застосовані з огляду на зміни світових цін у короткий період. У такий спосіб ЄС регулює імпортні мита на щоденній основі. Діючий механізм цінової підтримки функціонує за умови, що ЄС є чистим імпортером сільськогосподарської продукції. За умови функціонування ЄС як чистого експортера імпордне мито не впливає на внутрішні ціни, які в цій ситуації набирають тенденції зниження до рівня світових цін.

- Пріоритетність ЄС забезпечується за рахунок того, що мінімальна ціна імпорту встановлюється вищою від інтервенційної. У свою чергу, інтервенційна ціна, за якою продукція закуповується різними закупівельними агентствами на внутрішньому ринку, визначає нижчий рівень його цін. Інакше кажучи, офіційні інтервенційні установи, що діють згідно з відповідним законодавством ЄС у кожній країні, будь-коли готові закупити необмежену кількість певної сільськогосподарської продукції - за умови її відповідності базовим стандартам якості. Така ціна є своєрідною гарантією закупки сільськогосподарської продукції. Необхідність її застосування виникає тоді, коли ринкові ціни знижуються внаслідок перевищення пропозиції над попитом. Потім, коли ситуація змінюється (тобто попит випереджає пропозицію), ціни зростають і стають вищими від єдиних, а органи ЄС починають продавати продукцію із запасів, у результаті чого досягається стабілізація ринку країн ЄС. Тим часом інтервенційні установи змушені експортувати продукцію, щоб її надлишки не зростали нескінченно і при протилежній ринковій ситуації. Тоді такий експорт веде до втрат, адже продукція, закуплена за цінами інтервенції, продається за нижчими цінами світового ринку. У цьому випадку країни ЄС застосовують експортні субсидії.

- Якщо імпордне мито діє протягом усього року, то експортні субсидії передбачено надавати тільки на період, коли ціна внутрішнього ринку є низькою. Їх загальний обсяг не встановлюється автоматично, а залежить від ціни внутрішнього ринку і ціни на ринках "третіх" країн. Передбачається, що остання є нижчою від ціни аналогічної продукції, імпортованої країнами ЄС, але практично на різних експортних ринках вона може бути різною. Як правило, субсидії встановлюються щотижня за рішенням Комітету з управління на базі цін тендерних торгів. На експорт встановлених обсягів продукції видаються експортні сертифікати, що надають право на субсидію. Крім того, запроваджуються фіксовані субсидії на експорт до держав, які є традиційними покупцями товарів з країн ЄС.

Експортні субсидії, що дорівнюють різниці між цінами інтервенції та цінами світового ринку, надаються приватним трейдерам. За відсутності цих субсидій вони б не погодились експортувати продукцію з ЄС, оскільки такий експорт зводився б до закупки продукції за вищими цінами (цінами інтервенції) та продажу-відповідно, за нижчими (цінами світового ринку). Інакше кажучи, експортні субсидії компенсують трейдерам цей розрив.

У ході розробки основних елементів європейської аграрної політики організація ринків різних товарів зазнавала коригувань, оскільки проблеми товарних надлишків і бюджетних витрат загострювалися, посилюючи вимоги до поглиблення реформ.

Основні два фактори - збільшення бюджетних витрат і конфлікти з торговельними партнерами-спричинили рішення "заморозити" ціни підтримки (1984-1985 рр.).

З введення квот на молоко почалася аграрна реформа. Цілями даного кроку були обмеження зростання надвиробництва молока і, тим самим, зменшення витрат на експортні субсидії для молочних продуктів. Але бюджетні витрати не вдалося зменшити і пізніше, через що у 1998 р. виникла загальна криза бюджету ЄС, внаслідок якої, в свою чергу, було введено стабілізатори. Їх дія спрямовувалася на зниження цін або на скорочення субсидій у випадках, коли загальне виробництво того чи іншого товару в країнах ЄС перевищувало його певну максимальну гарантовану кількість. Якщо обсяг виробленої продукції був вищим від її максимальної гарантованої кількості, то на порушників накладалися штрафи.

Однак цей етап реформи теж не став успішним: бюджетні витрати зростали, не підлягаючи контролю, і ЄАП опинилася в небезпеці при проведенні Уругвайського раунду переговорів ГАТТ/СОТ.

Із здійсненням реформи Мак Шеррі (1992 р.) напруженість у відносинах ЄС з торговими партнерами послабшала. Сутність цієї реформи зводилася до таких заходів, як значне зниження цін на просапні культури, з компенсаційними виплатами виробникам за умови виведення земель з сільськогосподарського обороту. План Мак Шеррі є довгостроковим, і це не дивно, адже, по-перше, дана реформа не стосується проблем молока і цукру, які гостро стоять на світовому ринку, а по-друге, з прийняттям до ЄС нових членів - країн Східної Європи, які мають вагомий сільськогосподарський потенціал, можливим є відродження старих конфліктів з огляду на зростання бюджетних витрат.

Досягнуті на Уругвайському раунді обмеження субсидованого експорту і зобов'язання щодо надання імпортерам більшого доступу на внутрішній ринок зобов'язують ЄС вживати подальших дій у цьому напрямі.

3. Прийнятність єдиної аграрної політики ЄС для України

З часів прийняття протекціоністських заходів наприкінці ХХ ст. аграрна політика країн Західної Європи пройшла довгий шлях становлення. Якби уряди розвинутих країн ринкової економіки обмежувалися заходами щодо стабілізації ринку шляхом пом'якшення неминучих коливань ринкових цін, то світові структура сільськогосподарського виробництва і торгівля сільськогосподарською продукцією мали б інший вигляд. Так, наприклад, ЄС дістав би можливість імпортувати більше зерна з країн Північної Америки, цукру з країн Карибського басейну, м'яса з країн Латинської Америки та Східної Європи тощо. Західноєвропейські споживачі мали б значну користь від нижчих цін. Однак уряди країн ЄС пішли шляхом скорочення таких можливостей на користь власного сільського господарства, що і є на сьогодні предметом дискусій.

З одного боку, ця політика сприяла, хоча й короткостроковому, але захистові фермерських доходів і підвищувала рейтинг сільськогосподарської праці. У найбільшому виражі опинилися великі виробники сільськогосподарської продукції, оскільки кошти, що надавалися виробникам для підтримання цін, були пропорційними обсягам виробленої кожним з них продукції. Дрібні та середні виробники мали менший ефект, а їх доходи не завжди були виправдані. Майже не викликає суперечок той факт, що протекціонізм підвищив заінтересованість у сільськогосподарській праці, збільшив зайнятість в аграрному секторі, сприяв розвитку малих і середніх ферм.

З іншого боку, підтримуючи ціни, уряди країн - членів ЄС не взяли до уваги існування у цих країнах суперечності між зростанням виробництва і обмеженістю зростання споживання продуктів харчування, наслідком чого стало надвиробництво в них сільськогосподарської продукції.

Сучасна єдина аграрна політика ЄС є досить складною, оскільки зв'язок між компенсаційними платежами і скороченням посівних площ вимагає жорстких адміністративних контролю і нагляду, які часто є не зрозумілими для багатьох фермерів. Наприклад, досвід США говорить про тривалий процес розробки дійсно ефективних систем управління програмами скорочення посівних площ, тоді як для країн ЄС (з великою кількістю малих і фрагментарних ферм) таке завдання є важчим. Однак ЄАП європейського співробітництва має велику перевагу, оскільки поєднала різні національні політичні лінії та створила спільний ринок сільськогосподарської продукції.

Для України досвід Заходу - це не тільки уроки, але й дилеми. В процесі переходу до ринкової економіки сільське господарство України повинне відігравати особливо важливу роль, стабільно поставляючи продукти харчування споживачам. Цінова політика ЄАП також актуальна для України. Як визначено у статті 39 Римського договору, вона спрямована на:

- підвищення продуктивності сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресові та оптимального використання виробничих факторів (і особливо праці);
- забезпечення високого рівня життя сільського населення (і зокрема - шляхом збільшення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві);
- підтримання стабільності ринків;
- забезпечення можливостей для розширення пропозиції сільськогосподарської продукції;
- сприяння збутові сільськогосподарської продукції за доступними цінами.

Для України було б помилкою недооцінювати значення єдиної аграрної політики ЄС. Сфера і механізми її діяння зачіпають такі важливі проблеми, як стимулювання і модернізація виробництва, формування і розширення нових ринків, інтеграція у систему світового сільського господарства. Але й переоцінювати ЄАП теж не варто - з огляду на такі причини:

1. Політика, подібна до єдиної аграрної політики ЄС, стала б для України недопустимо дорогою, зробивши її чистим експортером. Підтримання цін, квоти та інші протекціоністські заходи, що характеризують єдину аграрну політику ЄС, можуть бути вигідними для фермерів, але є дуже витратними для бюджету.

2. В Україні фермерські господарства, а також інші форми середнього і малого бізнесу в аграрному секторі не перетворилися на рушійну силу, з якою можна було б рахуватися в перехідний період. Як правило, низький рівень спеціалізації існуючих господарств є перешкодою для ефективного виробництва. Сільськогосподарські підприємства України займаються рослинництвом і тваринництвом, виробляючи при цьому 10-20 найменувань продукції. Навіть вузькоспеціалізовані господарства, де в структурі товарної продукції на один з її видів припадає 75% і більше, виробляють їх ще 10 або й більше. Фермери країн ЄС обмежуються лише 2-3 видами сільськогосподарської продукції. Значні посівні площі сільськогосподарських підприємств і велика кількість зайнятих у них працівників ускладнюють управління в галузі та не сприяють зростанню продуктивності аграрного виробництва.

3. Відкриття аграрного ринку України призведе до втрати вітчизняними виробниками своїх позицій на користь поставок з ЄС. У продовольчому секторі України виникне гостра конкуренція, якої не витримає більшість економічно слабких господарств. Виробники сільськогосподарської продукції змушені будуть шукати несільськогосподарські джерела доходів. Крім того, ціни на продовольство можуть зрости і перевищити ціни світового ринку. При цьому вони відповідатимуть цінам ЄС.

Зростання цін спричинить підвищення доходів сільськогосподарських виробників, але й одночасно - втрати споживачів і посилення інфляції. У цілому підвищення цін на продукти харчування навіть на 10-20 % істотно позначиться на рівні життя населення і може мати негативні соціальні наслідки.

4. Перешкодою для інтеграції аграрної політики України в загальноєвропейську є також те, що у нас роль сільського господарства у створенні ВВП є значно більшою, ніж у країнах ЄС. Питома вага зайнятих тут теж є набагато вищою. Так, сьогодні в сільському господарстві України зайнято 22,4% загальної чисельності працюючих у державі. Тим часом у Греції відповідний показник становить 20,1 %, у Португалії - 12,2%, в Іспанії - 9,2%, в Італії - 9,1 %, у Франції - 6,7%, у Данії - 5%, у Голландії - 3,7% і в Німеччині - 3,3%. Зменшення частки населення, зайнятого в аграрному секторі, - важлива умова розвитку всієї економіки, а створення нових робочих місць за межами сільського господарства - це передумова для вдосконалення аграрної політики, без чого неможливо модернізувати дану галузь⁴.

5. З проникненням західних фірм на продовольчі ринки України підвищується значення агробізнесу. Створюються СП та інші організаційні форми коопераційних зв'язків. Однак в Україні необхідно створити ефективнішу та простішу систему збуту, використовуючи при цьому досвід таких країн ЄС, як Франція, Голландія ("голландські аукціони"), Німеччина та ін. Для гарантування ефективного збуту слід враховувати проблеми транспортного забезпечення і його відповідності європейським стандартам, надійності зберігання швидкопсувних продуктів з мінімальними втратами, поліпшення сортування продукції, розвитку мережі комунікацій для швидкого циркулювання інформації про стан ринку.

6. Перетворення структури агросектора - адміністративно складний процес, який вимагає серйозної економічної підтримки (у Франції, наприклад, яка мала подібні проблеми у 60-і роки, реструктуризація сільського господарства триває досі). Досвід інших країн ЄС показує, що процедура державного втручання спричиняє значні невиробничі витрати.

7. Істотними проблемами, які необхідно вирішувати в процесі реалізації Україною інтеграційної стратегії, виступають адаптованість сільських жителів до нових умов, а також підвищення рівня їх освіти і соціального захисту. Реалізація даних принципів є реально можливою, але для цього потрібна буде активніша фінансова участь сільського населення у формуванні фонду соціального захисту, пенсійної системи тощо.

Настав час для відродження сільськогосподарської кооперації, без якої українському селу буде важко досягти європейських стандартів і стати конкурентоспроможним у ЄС.

Загальний висновок

Протягом 30 років аграрна політика ЄС змінювалася і вдосконалювалася на користь ринково орієнтованих реформ. До ЄС входять 15 економічно розвинутих країн світу, сільське господарство багатьох з яких не має природних переваг.

Сільське господарство України наділене значним природноресурсним потенціалом і має можливості щодо поступового наближення до досягнень ЄС. При цьому не йдеться про необхідність прямого копіювання аграрної політики ЄС. Але, разом з тим, з огляду на фактори, завдяки яким державам Заходу вдалося забезпечити своє населення достатньою кількістю продуктів харчування за доступними

⁴ Див.: П т а ш е к Я. Польща: проблеми аграрної політики в нових умовах. "Проблеми теорії і практики управління" № 2, 1998, с.48.

цінами, а також зробити галузь сільського господарства технічно оснащеною і високопродуктивною, Україна може за допомогою відповідного законодавства та цілеспрямованої політики створити умови для розвитку ефективних виробничих, збутових, переробних і розподільних структур.

Досвід країн ЄС є доцільним з точки зору змін у технології виробництва, в організації та вдосконаленні структури малих і середніх форм сільськогосподарських підприємств, у досягненні паритету цін в АПК, у визначенні ролі державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, тощо.

На даний момент українське членство в ЄС - це довгострокова перспектива. Першими претендентами на членство в цій організації є більш розвинуті порівняно з Україною держави Східної та Центральної Європи, і насамперед - Польща, Угорщина, Словаччина та ін. Процес їх входження до ЄС триватиме, як мінімум, 8-10 років. При цьому найсприятливішою для України була б його друга або третя "хвиля". Лише економічні реформи і зростання рівня економічного розвитку нашої держави здатні прискорити цей процес.